

La Lumnezia, in model europeic

Il directur dalla Gruppa svizra per las regiuns da muntogna SAB ei staus a Morissen

CUN THOMAS EGGER
HA AUGUSTIN BEELI/FMR DISCURRIU

■ **Vendergis sera ha l'uniun «Ir novas vias» envidau alla radunonza generala. A caschun da quella ha il president Silvio Capeder surdau il tgamun a Gian Caduff. Cun el en suprastanza ei da niev Moreno Damiano da Degen.** Igl ei l'organisaziun ch'ei resortida dalla Pro Val Lumnezia. Sco tochen avon la fusiun sviluppescha l'uniun «Ir novas vias» visius, ella s'engascha per in svilup persistent e drizzaus viers il futur dalla Lumnezia. En tuts secturs giavisch'ins ina via integrativa, independenta cun accent sill' economia ed ecologia. *Silvio Capeder* ha surdau il presidi a *Gian Caduff*. Il giuven inschignier da maschinas cun agen biro a Morissen surpren quel cul niev consuprastont *Moreno Damiano* da Degen. In onn intermedier semetta il president vegl aunc a disposiziun pigl uffeci da cassier. Tiel program d'activitads dall'uniun «Ir novas vias» s'auda l'organisaziun d' in vast forum regional ils 14 da november 2020 culla tematica «Persistenza Surselva». Dalla radunonza generala ha era il directur dalla Gruppa svizra per las regiuns da muntogna SAB, *Thomas Egger*, priu part.

En Vies plaid da questa sera haveis Vos accentuau la persistenza sco factor decisiv dil futur. Con impurtont ei quella tematica per la gruppa SAB?

Thomas Egger: Ord nossa vesta munta la persistenza ch'ins mantegni e posizioneschi las regiuns da muntogna sco spazi da viver e luvrar. En emprema lingia va ei per la populaziun e las piazzas da lavur ellas valladas.

Questa sera ban ins era udiu ch'ins savess promover quei cun novas ideas. Tgei munta quei?

Thomas Egger ei meinsvart en Lumnezia. Vendergis ha el visitau la radunonza generala dall'uniun «Ir novas vias». FOTO A. BEELI

Igl empreu stuein nus garantir il provediment da basa, colligiaziuns, traffic public, scolas, survetschs postals, stizuns. Senza quei banduna la glied las valladas. Pér cun quei fundament san ideas sesviluppar. Vent frestg fa bein. Ei drova ina certa promptad per la resca, pertegi mintga project gartegia buc immediat. Exact quei riguarda la Nova politica regionala dalla Confederaziun buc. Sche persunas motivadas e cun ideas damondan contribuziuns pretend'ins tozzels garantias, cumprovas, rapports ed attests. La birocracia spuenta enstagl da motivar.

L'uniun «Ir novas vias» praticescha quei empau auter?

Igl ei d'admirar co quell'uniun lavura da maniera pragmatica. Auter che la NPR stauscha ella anavon ils interessents. Ella intimescha da vegnir activs, da prender si il fil ed entscheiver a trer, e buca seuplemein refusar. Nus dalla SAB savein mo sustener tal agir. Che la Lumnezia ei silla dretga via muossa era

il project internaziunal «Horizon2020». Ell'Europa analisesch'ins massa exempels concrets. La Lumnezia ei in exempel el sectur «innovaziuns socialas ellas regiuns da muntogna». En quella regiun fan ins exact il dretg: rimnar ideas, ponderar e prender si quellas.

Cun quei eis ei aunc buca fatg. Tgei mangieis Vos dallas duas ideas ch'ei n'evnidadas questa sera?

Omisduas s'accordan culs basegns. Cheu en quella vallada ei l'agricultura impurtont. Igl ei bien sch'ins sesprova da posizunar ella da niev, quei sa purtar vinavon la bransch. Ton biogas sco maschinas agricolas cun traziun electrica corrispundan alla strategia 2050 per energias regenerablas. En connex cul project d'in implont da biogas eis ei fetg impurtont da clarir igl empreu sch'ei ha avunda biomassa ella vallada per saver menar in tal implont da maniera rentabla. Il medem vala pil motor da segar electric. Igl ei ina pintga innovaziun che sa purtar viers anora il spert innovativ dalla Lumnezia. En quei connex vegn endamen a mi l'idea che *Reto Schmid* ha realisau a Sedrun culla pli pintga petta da nuschs dil mund.

Innovaziuns che derivan dall'agricultura da muntogna ei denton pli grev?

Ei constat, las cundiziuns da producir ein meglieras giu la Bassa. Ins mangia era che l'innovaziun ell'agricultura da muntogna selimiteschi sin s'adattar alla Bassa: crescer e producir pli e pli bia, augmentar la rentabilitad. Mo far sustener e copiar funcziuna a liunga vesta buc. Gest per quei ston ins empruar da sviluppar ideas.

Gida quei da migliurar la situaziun culla demografia negativa?

Il svilup d'ina regiun va a pèr culla promptad dalla populaziun da midar enzatgei, far zatgei niev. Regiuns che san seposizunar gudognan era populaziun. La reit europeica «Smart Villages» s'engascha en quei connex, ella sesprova da trer a nez il svilup digital. Ella periferia han ins oz exact las medemas cundiziuns sco giu la Bassa, ins sto buca luvrar amiez il marcau da Turitg.

Glied ellas muntognas ha savens resalvas enviers il niev. Maunca a nus la curascha?

Sco Vallesan sai jeu co igl ei: Ils muntagnards pondereschian tschien gadas negativ avon ch'els recepeschan enzatgei niev. Per quei eis ei bunamein clar che novas ideas vegnan savens da dadora. Exempels ella historia muossan quei avunda. In jester che vegn ha savens d'ners, ei buca parentaus ed ei independents. Ina tala persuna sa gidar da muntar il svilup. Aschia ves'jeu era il potenzial dils proprietaris d'habitaziuns secundaras. Igl ei il pli falliu ch'ins sa far d'alzar a quels las taxas ord in spir partertg negativ. Pli perdert eis ei d'integrar els el svilup dil vitg. Savens gida ta-la glied da finanziair in project.

Per revegnir all'agricultura: Menaschis gronds creschan, a disfavour dils purs da hobi. Ei quei bien?

Quei ei per mei in aspect fetg impurtont. Ellas regiuns da muntogna dat ei aunc ina massa menaschis accessorics. Biars d'els tgeran la cuntrada cun animals manedels. Igl ei ina resursa dil turissem, lez ei la petga centrala dallas regiuns da muntogna. En quei connex hai jeu sco directur dalla SAB ina differenza cul cussegl federal e sia politica agrara 20-22+. Tenor quella dat ei neginas midadas per menaschis cun dameins che 0,5 piazzas da lavur. Per menaschis cun 0,6 tochen 1,0 piazzas drov'ei denton

ina scolaziun restrictiva per possessurs novs. Tals purs stuessen el futur absolver 350 uras supplementaras da scolaziun. Quei demotivescha glied cun potenzial. Gest aschia duess ins buca cuntinuar.

Sedusteis Vos encunter quella proposta dil cussegl federal?

Gie, naturalmein. Professionalisar menaschis accessorics ei gest la fallida d'irecziun. Purs pigns ein e restan ellas muntognas ina petga impurtont. En dus onns dueien las prescripziuns da scolaziun entrar en vigur. Per las regiuns periferas fuss quei buca bien. Aunc uonn vegn il parlament a tractar quei. Nus empruein cun tuts mieds d'impe-dir ch'ins degradescha aunc pli ferm l'agricultura accessorica.

Menaschis secundars s'audan tier la tendenza, ni buc?

Ins constatescha pilver ina cuntertendenza tier la globalisaziun cun carschents senza fin e misericordia. La tendenza nova numn'ins localisaziun. La populaziun enquera products locals, vionda dalla regiun, ins senta in ferm trend en quella direcziun, las regiuns da muntogna san mo profiter da quei.

Savess la Lumnezia esser ina vallada da model per quella «localisaziun»?

La Lumnezia ei aschia ni aschia in model. Adina puspei vegn jeu cun hosps digl'exteriur en Lumnezia. Sin in areal surveiseivel san ins mussar co ina vallada rimna ils acturs e co ins discutescha ensem dil svilup e dallas pusseivladads. Era encunter tuttas directivas ufficialas dalla Nova politica regionala han ins promoviu en Lumnezia projects persistents. Era sche buca tut gartegia sesprov'ins adina puspei da metter sin meisa propostas ed ideas.